

Det er jo et trist Billede, der faas af et Skolearbejde gennem denne Indberetning, men det var vist kun de færreste Steder i vort Folk, at det var stort bedre.

Igennem det da forløbne Aarhundrede var der gjort adskillige Forsøg paa og Tilløb til at faa et frugtbart Folkeoplysningsarbejde sat i Gang gennem Skolen. Adskillige Steder var naaet noget. Blandt andet var der flere ædelttænkende Godsejere, som havde gjort ikke smaa Ofre for at faa et ordnet Skolevæsen sat i Gang paa deres Godser. Iblandt disse maa Brødrene Kristian D. Reventlow til Kristianssæde og Joh. Ludvig Reventlow til Trolleborg nævnes. Men i det hele og store stod det endnu smaat til med Almuens Oplysning. Aarsagerne var mange.

I 1789 blev „den store Skolekommission“ nedsat. Dens Opgave var at udarbejde en Lov, der kunde afgive Grundlaget for et Almueskolevæsen i Danmark. Denne Kommission arbejdede i 25 Aar, og Frugten af dens Arbejde blev Skoleloven af 29. Juli 1814.

Degnen P. Hjort døde i Marts 1807, 57 $\frac{1}{2}$  Aar gl. Hans Hustru Anne Kirstine født Melchiorson døde i Februar 1816, 76 Aar gammel.

Det første Punkt i Pastor Ipsens Indberetning lød jo saaledes:

„Skolen bestaar af 4 smaa Fag, ringe og maadelig Bygning.“

I en Indberetning af 7. Juni 1743 om „Degnenes Boliger og Degnekaldene i Fyns Stift“ hedder det for Nørre Broby: „Degnen bor i Byen, dog ikke nær ved Kirken, haver 34 Fag Hus i sin egen Gaard, hvoraf de 6 hører til Stuehuset, og der foruden 4 Fag til Skolestue. Det meste af hans eget Hus er ved hans egen Bekostning

sat i Stand; men behøver dog her og der endnu nogen Reparation.“

Denne Bolig var nu ved Hjorts Død 1807 bleven saa ringe, at den kun blev vurderet til 100 Sletdaler og „den kostede ved Eftermandens Embedstiltrædelse intet, formedelst sammes erkendte Brøstfældighed.“

Hjorts Eftermand blev Seminarist Jacob Møller. Han blev dimitteret fra Bernstorfsminde Seminarium i April Maaned 1807.

Omkring 1800 blev der oprettet Amtsskoledirektioner, bestaaende af Amtmanden og Amtsprovsten, og Skolekommissioner, der bestod af Skolepatronen og Sognepræsten, samt en eller to Skoleforstandere. Selvskeven som Skolepatron var den Mand i Skoledistriktet, der ejede mindst 32 Td. Hartkorn. Hvis ingen saadan fandtes, skulde Amtsskoledirektionen udnævne en Skolepatron.

For Nørre Broby Sogn blev Grev Schaffalitzky til Arreskov som Ejer af Nørre Broby Kirke (Tiendeejer) udnævnt til Skolepatron. Som saadan var det hans Pligt blandt andet at tage sig af Skolebygningen. Denne var nu som anført bleven saa simpel, at den var fast ubrugelig, og dog hengik der 7 Aar, før man fik en ny. Efterfølgende Skrivelser viser Gangen i de Forhandlinger, som gik forud.

„Underdanigst Overslag,<sup>1)</sup>

til Bekostning af en ny Skoles Opbyggelse i Nørre Broby efter vedlagte Tegning tilligemed det fornødne Inventarium.

<sup>1)</sup> Findes i Landsarkivet i Odense.

Beliggenheden af Nørre Broby Degnebolig giver ingen ret bekvem Plads til en ny Skoles Opbyggelse paa et nyt Sted, og den Plads, hvorpaa den gamle Skole er bygget, er langt fra ikke tilstrækkelig til en ny Skole, medmindre Degnen nedriver sit gamle Hus, hvortil den gamle Skole er bygget, da kunde der vindes behørig Plads. — At nedrive den gamle Skole, der er tilbygget Degnens gamle Hus uden dette sidste Skade, vil have sine Vanskeligheder, da det ligesom den gamle Skole er en meget forfalden Bygning. — I det Haab, at Hr. Møller vil gøre de Opoffrelser, hans Stilling som ny Begynder tillader ham, har jeg voyet at indrette Tegningen saaledes, at hans Hus maa nedrives og et nyt opbygges i Sammenhæng med den nye Skole; men da han som Begynder næppe vil kunne ganske udrede Bekostningen af et nyt Huses Opbyggelse i denne kostbare Byggetid, saa tager jeg mig den underdanige Frihed at foreslaa, at han behjælpes med det nødvendige Egetømmer til denne Bygning og noget Langhalm til Tag, da han næppe af egen Avl kan have det nødvendige dertil. — Hr. Møller vilde saaledes faa noget Vederlag for hans Opoffrelser.

Foruden den Erstatning, Degnen saaledes mulig tilstaa, vil den nye Skolebygning's Bekostning blive:

#### 1. Materialier.

- |                                                     |                      |
|-----------------------------------------------------|----------------------|
| a. Egetømmer, specificeret og<br>anslaaet til ..... | 48 Rdl. 3 Mrk. 9 Sk. |
| b. Fyrretømmer, Fjælle, Spær<br>o. s. v. ....       | 177 - 4 - 0 -        |
| c. Andre Materialier. ....                          | 76 - 2 - 8 -         |

Ialt.... 302 Rdl. 4 Mrk. 1 Sk.

Langhalm til Skolebygningen og Tørvekubens Tag kan leveres af Sognets hele Gaardmænd. Materialier til Tørvekuben ventes at kunne faas af den gamle Skole.

2. Arbejdsløn til Haandværksfolkene anslaaes ialt, nøjagtig specificeret, til ..... 127 Rdl. 1 Mrk. 9 Sk.

Ialt.... 429 Rdl. 5 Mrk. 10 Sk.

Haandlangerarbejdet kan forrettes af Sognets Beboere.

Naar herfra de Materialier, som Greven selv har, og som ikke behøver at købes, nemlig:

- |                       |                      |
|-----------------------|----------------------|
| Egetømmeret .....     | 48 Rdl. 3 Mrk. 9 Sk. |
| de brændte Sten ..... | 36 - 2 - 0 -         |

Ialt.... 84 Rdl. 5 Mrk. 9 Sk.

vil den mere Udgift blive 345 Rdl.

Saaledes forestilles dette Overslag.

Brobygaard, den 3. Juli 1808.

Underdanigst af

C. Riiber.

## Overslag

over Bekostningen af en ny Skoles Opbyggelse i Nørre Broby efter min Tegning af 1808 med Tilsætning af 1813.

1. Materialier, som ikke kan leveres af Sognet, og deres Værdi:

|                                      |          |        |
|--------------------------------------|----------|--------|
| a. Egetømmer, specificeret . . . . . | 311 Rdl. | 84 Sk. |
| b. Fyrretømmer og Fjælle, ligel. . . | 650 -    | 00 -   |
| c. Bøge-, Elle- eller Fyrretræ . . . | 122 -    | 00 -   |
| d. Mursten af forskelligt Slags. . . | 164 -    | 32 -   |
| e. Andre Materialier . . . . .       | 83 -     | 88 -   |

Om Tørvekuben og Langhalm som foran.

2. Arbejds løn (meget specificeret) . . . . 319 Rdl, 52 Sk.

Ialt . . . 1651 Rdl. 56 Sk.

Haandlangerarbejdet og Kørsler forrettes af Sognets Beboere, dog ikke længere borte fra end Odense, Assens og Faaborg.

Da det vil gøre en Standsning i Papirmøllens Opbygning og Kirkernes Reparation om Hr. Greven paa tager sig denne Skoles Opbyggelse, saa vover jeg underdanigst at foreslaa Deres Højvelbaarenhed i dets Sted at bestemme et Pengebidrag til denne Skoles Opbyggelse.

Brobygaard, den 28. April 1813.

Underdanigst  
C. Riber“.

Derefter følger en Skrivelse, hvorved Svendborg Amts Skoledirektion approberer Tegning og Overslag under 20. Juli 1813.

Wedel,  
Amtsprovst.

## Andragende

fra

Nørre Broby Skolekommission.

„Nørre Broby Skole har i mange Aar været meget ringe af Bygning, og dens Størrelse svarer ikke til Skoledistriktets Børneantal, hvorfor der i Aaret 1808 blev givet Tegning til en ny Skoles Opbyggelse, som først blev approberet i Aaret 1813. — Den gamle Skole har saaledes staaet uden at kunne modtage nogen Reparation siden 1808 og er næsten ganske ubrugelig og faldefærdig, hvorfor den ny Skoles Opbyggelse i Sommer er ganske nødvendig; men da Skoledistriktet næppe vil kunne udrede Omkostningerne paa den ny Skole efter al mulig Anstrengelse, og der ikke har været Penge at faa i offentlige Kasser, er Begyndelsen paa Skolens Opbyggelse ikke sket.

I Følge Reskriptet af 24. Juli 1812 bliver Blytaget nedtaget af Nørre Broby Kirke, og Kirkeejeren har Ordre at indbetale Pengeoverskuddet fra Blytaget til Stiftsøvrigheden for i Følge bemeldte Reskript at anvendes til Skolevæsenets Forbedring i Sognet. — Vi kender ingen større Mangel ved Skolevæsenet i Nørre Broby end Skolebygningen her, hvorfor vi herved an søger om, at Nørre Broby Skoles Opbyggelse maa blive stillet til offentlig Licitation, og Licitationssummen maa udbetales af Beholdningen fra Kirkens Blytag,

og at dersom denne Beholdning ikke kan tilstrække, om det mere da maa repareres paa Sognets Beboere paa anordningsmæssig Maade.

Nørre Broby Sogns Skolekommission,  
den 24. Juli 1814.

Ved Skrivelse af 9. Juli 1814 beder Pastor Ipsen om at faa at vide, hvor stor den Sum er, der er indkommen ved Blytagets Ombytning paa Kirkens Kør med Sten, og som skal anvendes til Skolen.

Herpaa svarer Godsførvalter Ribers under 13. Juli 1814, at Summen er 794 Rdl. 1 Mrk. 12 Sk.

Nørre Broby Sogns Skolekommission,  
den 5. Decbr. 1814.

„Til den respektive Svendborg Amts Skoledirektion har vi herved den Ære at oversende Forvalter Ribers Tegning af 1808 med Tilsætning af 1813 og Overslag af 3die dennes over en ny Skoles Opbyggelse i Nørre Broby tillige med de af os under 4de dennes forfattede Konditioner, hvorefter denne Skole formenes at skulle opbygges og stilles til offentlig Licitation i Overensstemmelse med Kancelliets Skrivelse af 27de August d. A. — Bemeldte Overslag, Tegning og Konditioner beder vi os tilbagesendt med Amtsskole-direktionens forventede Approbation snarest mulig, da det snart er høje Tid at faa Bygningerne bortliciterede naar de skal kunne blive opbyggede i næste Sommer paa den mindst bekostelige Maade.“

Dernæst tager vi os den Frihed at forespørge, om den respektive Amtsskoledirektion har noget imod, at vi bortsælger de gamle Bygninger af Nørre Broby Skole, som skal nedbrydes for at kunne opbygge de ny, naar dette Salg sker ved offentlig Auktion, og at det, som derfor indkommer, anvendes til den nye Skoles Opbyggelse.

Ved Overskudet af Kirkens Blytag, den gamle Skoles Salg og de 100 Rdl., som Greve Schaffalitzky vil give til denne Skoles Opbyggelse, naar den opbygges i næste Sommer efter ovenomtalte Tegning, tror Kommissionen, at den ny Skole kan opbygges uden overdreven Udgift for Sognet.

Ipsen.

Hans Kristensen.      Hans Hansen“.

Konditioner,

hvorpaa Nørre Broby Skoles Opbyggelse i Overensstemmelse med Forvalter Ribers Tegning af 1808 med Tilsætning 1813 og Overslag af 3die December 1814 udbydes til offentlig Licitation.

1. Bygningerne opføres af nyt Egebindingsværk i Overensstemmelse med ovenmeldte Tegning og Overslag uden at dertil maa bruges nogen Slags gamle Materialier. —
2. Vinduer, Døre, Inventariesorter skal være ligesom de, der findes i Sønder Broby Skole, dog skal Kateder, Bænke og Tavler være underkastede de Forandringer,

som Sognepræsten paa Kommissionens Vegne finder for godt at tilkendegive Entreprenøren ved Licitation.

3. Skolestuen skal have anordningsmæssig Højde, nemlig 4 Alen fra Gulvet til Bjælkerne, ligesom den i det hele skal have de Egenskaber, Anordningen paabyder.
4. Bygningen med Inventarium skal være opført i komplet Stand senest den 1. Oktober 1815, til hvilken Tid Entreprenøren skal have Afleveringen foretaget ved lovligt Syn.
5. Entreprenøren betaler alle af Licitationen og Bygningens Aflevering flydende Omkostninger.
6. 100, siger et hundrede Traver Langhalm, og de fornødne Tækkevøjre, samt de fornødne Kampesten til Grund og Syling skal uden Betaling leveres af Sognets Gaardmænd, 14 Dage efter at Entreprenøren fordrer samme af Skolekommissionen.
7. Haandlangerarbejde og Kørseler forrettes af Sognets Beboere paa anordningsmæssig Maade.
8. Bygningens Opførelse tilstaas den lavestbydende for det skete laveste Bud, hvilken lavestbydende stiller antagelig Selvskyldner Kavtion, og bliver han staaende ved sit gjorte laveste Bud i 8 Dage, forinden hvis Forløb det skal blive ham bekendtgjort, om hans Bud er antaget eller om ny Licitation skal finde Sted.

Nørre Broby Sogns Skolekommission,  
den 4. Decbr. 1814.

Schaffalitsky. Ipsen.

Hans Kristensen. Hans Hansen.

Under 25. Februar 1815 svarer Amtsskoledirektionen, at den har intet at erindre mod de af Skolekommissionen under 4. December 1814 gjorte Indstillinger, „naar Licitationen først prøves med en ringere Sum end den anførte og begynder med 2500 Rdl.“

Schumacher. Wedel.

Efter de mange Forhandlinger om den tit omtalte Skoles Opførelse blev det saa bestemt, at Licitationen skulde finde Sted i Brobyværks Kro den 3. April 1815.

Denne Licitation indledes med en meget højtidelig Kundgørelse paa stemplet Papir til 54 Skilling saaledes:

„Henrik Stoltenberg Blom,  
Kgl. Majestæts Birkedommer og Skriver i Grevskabet  
Muckadell

Gør vitterligt, at Aar 1815 den 3. April blev foretaget Licitation i Brobyværks Kro over en Skolebygningens Opførelse i Nørre Broby efter Konditioner, som her findes anført, samt Overslag og Tegning, hvoraf det første lydelig blev oplæst og den sidste forevist de tilstedeværende Liebhave. Forvalter Ribers Rekvision saa og Bekendtgørelsen i Aviserne og ved Sognestævne blev fremlagt ved Forretningen.

Derefter følger de alt foran approberede Betingelser. Som Tillægsbetingelser blev vedføjet, at Tørvehuset skulde være færdigt til St. Hansdag 1815 og Udhuset — Ladebygningen — inden 24. August, for at Lærer Møller kunde faa sine Tørv og Korn i Hus til rette Tid.

I Henhold til Amtsskoledirektionens Henstilling blev Skolens Opførelse saa optraadt til 2500 Rdl. Da intet Bud skete, saa optraadtes den til 3000 Rdl., og da der endnu intet Bud skete, blev den i Overslaget ansatte Sum optraadt, og bød da:

|                                        |           |
|----------------------------------------|-----------|
| Niels Hansen, Slaaentornhus paa Højrup |           |
| Mark .....                             | 3300 Rdl. |
| Søren Møller, Sønder Broby .....       | 3299 —    |
| Niels Hansen, Slaaentorn .....         | 3280 —    |
| Niels Zakariasen, Søby Løkke .....     | 3270 —    |
| Niels Hansen, Slaaentorn .....         | 3269 —    |
| Fuldmægtig Jensenius, Lundegaard ..... | 3267 —    |

Da intet andet Bud skete, saa blev Jensenius' Bud antaget.

Som Selvskyldter og Kautionist:

Ipsen.

Som Vidner:

Rasmus Olsen.

Lars Madsen.

Deh hele Forretning blev bekræftet under Håand og Embedssegel af

H. Stoltenberg Blom<sup>a</sup>.

Det laveste Bud 3267 Rdl. approberes.

Svendborg Amtsskoledirektion,  
den 6. April 1815.

Schumacher.

Wedel.

Onsdagen den 15. November 1815 blev Synet over Bygningens Opførelse foretaget paa ligesaa proforma Maade som Licitationen og paa stemplet Papir af Hans Kgl. Majestæts Birkedommer og Skriver under Grevskabet Muckadell, Henrik Stoltenberg Blom.

Denne ny Skolebygning blev ikke gammel; den brændte nemlig i Maj Maaned 1818.<sup>1)</sup>

Under 26. November 1811 affordrede daværende Biskop Plum baade Præster og Degne i Fyns Stift Indberetning om deres Indtægter m. m. Møllers Indberetning viser, at han da havde følgende Indtægter:

1. Højtidsofferet anslaaer han til 30 à 40 Rdl.
2. St. Hans Rente 11 Brød, naar tredje Sædeprædiken holdes.
3. Ved Mikkelssdag faar Degnen en Gaas af hver hel Gaard; ialt 41 Gæs.
4. Ved samme Tid et Maal Morgenmælk af hver Gaard til Ost.
5. Mortensdag faar han af hver hel Gaard 1 Skp. Rug og tvende Brød, af hver Halvgaard 1 Skp. Byg og af hvert Hus 1 Skp. Havre, hvilket tilsammen bliver 5 Tdr. Rug, 2 Td. 3 Skp. 1 Fdk. Byg, 5 Td. 6 Skp. Havre og 84 Brød.
6. En Jordlod i Flintestensmarken paa 9 $\frac{1}{2}$  Td. Land à 12000 Kvdr.-Al.

<sup>1)</sup> I Henhold til Branddirektoratets Protokol skete det den 8. Maj.

7. Skoleløn 10 Rdl. aarlig, der indkasseres og udbetales fra Lundegaard; fra Kirkens Patron 3 Rdl. 2 Mrk. 8 Sk. i Kirkelyspenge.
8. Til Degneembedet er tillagt 2de Tørvemaal, det ene i Vuldehaven, det andet paa det store Long.

Paa Embedet hvilede følgende Udgifter: a. Pension til Enken 5 Rdl. 54 Sk. b. Til Odense Latinskole skulde svares 4 Rdl. aarlig. c. Til den almindelige Enkekasse 4 Mark. aarlig; kgl. Skatter havde i de sidste 5 Aar varieret mellem 5 og 12 Rdl.

Møller henviser i sin Indberetning til nogle Dokumenter og Optegnelser fra hans Formænds Tid; disse er vist gaaet tabte ved Ildebranden 1818. Blandt andet hedder det, at Hans Hansen i Aaret 1690 har anført, at der i „hans Tid fra Degneembedet er forkommen en Ærte Rug<sup>1)</sup> og 5 danske Mark“, og Stiftsskriveren faar Skyld for at have taget det fra ham.

Degnen Jacob Møller døde allerede 1830, knap 43 Aar gammel. Hans Fader, Albrecht Møller, havde i sin Tid været Avlsforvalter paa Trolleborg. I Kirkebogen hedder det, at han døde i Nørre Broby Degnebolig 1832, 85 Aar gammel, men blev begravet paa Trolleborg Kirkegaard 4. Maj; og i dette Sogns Kirkebog tilføjes, at han var født i Angel, samt at han efterlod sig 3 Børn, 15 Børnebørn og 3 Børnebørns Børn.

Jacob Møllers Hustru, der var født Hennings, skal have været fra Saksen; hun døde 1853.

Disse Degnefolk efterlod sig 3 Sønner og 1 Datter, hvoraf den ældste Søn, Sylvester Albrect blev Faderens

<sup>1)</sup> 1 Ærte Rug var 4 Skp.

Eftermand. Han var født den 13. Januar 1809 og dimitteret fra Skaarup Seminarium 1828. I 1839 blev han gift med Gaardmand Anders Knudsens Datter, Karen Andersen.

I S. A. Møllers Embedstid blev Lønningsmaaden forandret i Henhold til Skoleloven af 29. Juli 1814.

I Slutningen af Halvtredserne opgiver Møller sin Løn at være: 6 Td. Rug, 39 Td. Byg — med Afkortning af 15 Td. for Ost og Kvægtiende —, Kirkeindtægter, indbefattet Kirkesangerløn til 220 Rdl., foruden Bolig, Brændsel og Jordlod, 8<sup>1</sup>/<sub>2</sub> Td. Land.

Møller var en Skolemand af den gamle Skole, og efter hans Elevers Udsagn meget streng. Hans Undervisning var i rationalistisk Aand og Ramseriet florerede i høj Grad.

Indtil Efteraaret 1846 var Møller Enelærer for hele Nørre Broby Sogn. Det skolesøgende Børnetal, der i 1800 opgives til 30 à 40, steg efterhaanden mod Slutningen af Trediverne saa meget, at det ikke kunde undervises i 2 Klasser. Man gik saa til, vistnok i 1838 og dog rimeligvis med Avtoriteternes Tilladelse at dele Børnene i 3 Klasser, hvoraf Følgen blev, at de kun fik tvende Dages Skolegang om Ugen. I yngste Klasse brugtes den indbyrdes Undervisnings-Methode.

I Skrivelse af 7. Maj 1844 blev Sogneforstanderskabet af Skoledirektionen opfordret til at fremkomme med Forslag „om en bedre Organisation af Skolevæsenet i Nørre Broby.“

Under 20. Maj s. A. vedtog Sogneforstanderskabet med Godsforvalteren og Sognepræsten i Spidsen at svare, at det var „blevet forenet om at indstille til gunstig Resolution,“ at det maatte blive ved den gamle Ordning,